

110 žurnalistických článků, útoků, perfidností; mám jiné důležitější věci na starosti. Soudím, že obecenstvo má miláčky, jakých zasluhuje, a že celkem vzato: Dyk jest hoden svého čtenářstva a jeho čtenářstvo svého Dyka. A skoro náhodou četl jsem jeho článek v Lumíru. A také skoro jen náhodou strhl jsem škrabošku s tváře histrionovy. Výjimkou, která potvrzuje mé pravidlo: mřjeti a nehleděti.

Teréza Nováková: Ze ženského hnutí

Nákladem Vilémkovým vydala právě naše významná umělkyně slovesná, která ze skromných počátků dostoupila uměleckou sebekázní a neustálým růstem románové skladby té mužné inspirace, jako jsou její „Děti čistého živého“, objemný výbor statí, jimiž sledovala od konce let osmdesátých minulého století všechny závažné projevy obrodného ženského úsilí společenského doma i v cizině, všechny problémy umělecké, básnické i životní, které se vztahují nějak k tomu, čemu se říká ženská otázka. V knize, která obsahuje jen část její činnosti publicistické a společensky kritické, nalezněš vedle studií literárně kritických o dílech Millových, Tolstého, Ibsenových, Björnsonových, Schnitzlerových, Hauptmannových a j. i rozborů otázek mravně sexuálních a úvahy politické i organizační — všecko promyšlené i zdůvodněné, bystré, milé, čestné, jadrné, zvážené myšlenkou i výrazem, všecko prosté veškeré pózy, fráze, lyrického histrionství i nervové hysteričnosti, které bývají již údělem jednoho křídla ženského, jako sentimentálně svatouškovství a staropanenská scvrklost vyznačují křídlo druhé. I literárnímu kritikovi, který bude jednou chtít pochopiti a vyložití růst paní Novákové jako tvůrkyně beletristické, nebude tato kniha společenské kritiky neužitečná: ukáže mu, jak paní Nováková učila se metodě vycházeti od nejbližšího a dobíratí se zvolna a bezpečně rysů všeobecnějších a syntetičtějších, jak doplňovala se u ní kniha a život, jak se zrakem bystřil se i soud a s pochopením rostla ušlechtilá pevnost efile i odvahy. Mám rád básníky, kteří nepovrhli žádným místem, na něž je postavil osud, žádnou zbraní, žádným nástrojem, kteří nevyhnuli se žádnému kameni zkušebnému, kteří dnes učitelovali, zítra redaktořili, pozejtří obchodovali a dovedli vedle toho ještě několik řemesel jiných, měřit pole, šít boty, strojit koně a vložili se do všeho celí stejně vášnivě a opravdově; u nichž lidská osobnost jest jaksi podkladem a zárukou osobnosti básnické. Paní Nováková jest soudie podle této knihy z tohoto jadrného a čackého rodu v Čechách nikterak četného.

Anglická knihovna Ottova

redigovaná Josefem Bartošem, přináší v posledním svazku (34. II. řady) Marie Corelli román „Satanovy strasti čili Podivná zkušenost jistého Geoffreje Tempesta, milionáře“ překladem Máni Illové. Jest třeba říci již konečně zcela hlasitě, že umělecké naděje, kladené kdysi tak štědře a neprozřetelně vínkem do kořelky „Anglické knihovny“, — i ti, kdož neblouznili à la Vilém Mrštík o tom, že tato knihovna obrodí moderní prózu českou, očekávali alespoň důstojný pendant k „Ruské knihovně“ — byly oklamány a že „Anglická knihovna“ přináší častěji a častěji zcela průměrné zboží románové, jako jsou právě vydané „The Sorrows of Satan“, jichž jsme mohli býti opravdu ušetřeni. Básnická cena tohoto románu jest zcela nepatrná a nyní

schází již jen věru, aby „Anglická knihovna“ přinesla práce Ouidiny. Z největšího moderního romanopisce anglického, stejně velkého jako básníka i jako myslitele, Mereditha, má „Anglická knihovna“ posud jeden jediný román, zato Mark Twain zastoupen jest čtyřmi svazky a J. M. Barrie dvěma!

111

Ke stati O duchovém podkladu moderní doby

Uveřejňuji statí p. Kubištovu pro její správné východisko, zásadní dosah i myšlenkovou opravdovost, ačkoliv nesouhlasím s výsledkem, k němuž dochází. Správné jest poznání p. Kubištovo, že styl není libovolný produkt atelierů a kaváren, literárních snobů a exotiků, nýbrž že jest výraz nutnosti a logiky dobové; ale nemyslím, že logikou dnešní doby jest atheism a že vnitřní metoda umění musí býti atheistická. Nechci a nemohu se zde v skrovné poznámce pouštěti do obšrných rozkladů a kritik a tak stavím zde zatím jen stručně proti kředu p. Kubištovu kredo svoje, a to jest vysloveně theistické. Já nedovedu si prostě představití velkého umění atheistického. Já každého člověka, a umělce nebo básníka dvakráté, měřím podle jeho schopnosti poslouchati vyšších nadosobních kladných hodnot; čím oddaněji a ušleřivěji je sleduje, tím jest větší. Vzor dokonalosti jest mimo lidské já, v bohu, v největším a nejryzejším a konec koncům jediném věčném objektu; dojiti lásky k němu po stupních lásky k menším objektům, lidským, a prostřednictvím jich, toť úkol velkého člověka a především velkého básníka nebo jiného tvůrce. Umělec a každý tvůrce jest tím větší, čím více síly a lásky dovedl v sobě sloučiti; síly, jež je láskou, lásky, jež je silou. A nejuplnější sloučení obojího jest právě bůh. To pochopil a uskutečňoval Dostojevský, v tom jest jeho velikost básnická. Příroda jest jen síla bez lásky; proto nestačí její studium, nemůže býti básníku vůdkyní a vzorem.

Jaroslava Vrchlického Prodavač biblí

„Prodavač biblí“ jest povídka, kterou uveřejnil r. 1873 mladičský básník v klavovském Šumavanu a již nezařadil do žádné ze svých sbírek; nyní, po smrti básníkově, vydává ji příležitostně v samostatném svazečku redakce pošumavského listu, v němž byla původně otištěna. Zájem této práce povídkové není v její hodnotě básnické nebo umělecké; jest to práce venkoncem nezralá, nehotová, začátečnická; mísí pitvorně prázdný ryze vnějškový, žánrový realism popisný s dutým pathosem děsivě myšlených romantických gest a scén; povídka zmatená, nedomyšlená, nedocitelná, rozpadlá v chaos nestrávených, disparátních prvků. Může-li co dnes buditi jakousi sympatii, jest to jen odvaha, s jakou útočil mladý básník beze všech zkušeností životních a bez smyslu pro životní dějství a jeho zákonnou logiku hned na několik obtížných a nesnadných problémů — odvaha ovšem za daných okolností velmi pochybná a bezvýsledná. Povídková prvotina Jar. Vrchlického má zájem pouze literárně historický, jako mladičský plod ducha, který později na drahách zcela jiných dospěl k tvorbě veliké síly a hodnoty básnické; jako vítaný dokument, který jest s to osvětliti prvotná tvůrčí hnutí mladého organismu. A tu jest charakteristické, že v „Prodavači biblí“ jsou zárodky k útvarům, kterých Vrchlický dále nevyvíjel, nýbrž přímo opustil. Nejen látkou — „Prodavač biblí“ jest pokus o vesnickou povídku realisticky popisnou a mravoličnou —, nýbrž

112 i celkovou intonací vymyká se „Prodavač biblí“ úplně pozdějšímu básnickému světu Vrchlického, ano zeje mezi nimi přímo propast: neboť co jest vzdálenější hedonismu a paganismu Vrchlického než ponurý, těžký, dusivě osudný a odříkavě moralistní ráz „Prodavače biblí“? Naladěním, látkou, formou i vzory svými jest „Prodavač biblí“ práce právě tak konservativně tradiční, jako pozdější typická poesie Vrchlického domácí tradici ruší. V „Prodavači biblí“ souvisí Vrchlický zejména těsně s dvěma bezprostředními předchůdci svými, s Vítězslavem Hálkem a s Karolinou Světlou; ve vliv Hálkových povídek vesnických jest možno svéstí žánrový realism, jímž kreslí autor typické figury pošumavského venkova, v působení ještědské romantiky Karoliny Světlé ponurý romantickomoralistický pathos celkové komposice. Podobně jako počátky lyriky Vrchlického ukazuje tedy i tato povídka k tradičním domácím vzorům a literární historii připadá nesnadný úkol, aby vyožila, kdy, jak a proč odchýlil se Vrchlický s tradiční dráhy.

Styl a člověk

„Příklad, jež dal Jaroslav Vrchlický všim svým dílem, zůstane, až i doba i kritika zredukuje kyklopický rozmach, jímž se vepsal Vrchlický do české poesie, na gesto méně grandiosní, méně ohromné, méně strhující.“ Kdo napsal tento galimatyáš? Soudil bys, že žurnalista druhého řádu — někdo se „vpisuje do české poesie“ a to „kyklopickým rozmachem“ a nějaká paní Kritika nebo paní Doba „zredukuje“ prý tento rozmach „na(!) gesto méně grandiosní“ atd. — nemůžeš se mýlit: to všechno jsou boucharonské fráze špatného denního tisku, to všechno jest dutá, chatrná, zvětralá, jalová, nevytříbená, nelogická (viz: redukovat něco na něco — za správné: v něco) čeština novinářského zpravodaje. Ale chyba lávky. Tato věta nemá autorem nikoho jiného než — Jiřího Karáska ze Lvovic, jež prostoduchá česká kritika prohlašuje za mistra uměleckého stylu českého, a jest vyňata z jeho soi-disant kritické studie „Poesie Jaroslava Vrchlického“ v Osvětě č. 10, str. 720. A z téže studie o několik řádek níže jiná stylistická perla: „Básník, vedle vlastního svého díla, překládá Danta, Tassa, Michel Angela, Goetha, Ariosta“ atd. Bravo, stylisto! To znamená tedy, že Vrchlický přeložil — i své vlastní dílo.

Jaroslav Vlček: Několik kapitolek z dějin naší slovesnosti a Nové kapitoly z dějin literatury české

S tímto názvem vydal senior moderního literárního dějepisectví českého dvojitý soubor svých statí a studií literárních, z nichž první opakuje dva články, Milotu Zd. Poláka a Boženu Němcovou, z podobné starší sbírky autorovy z r. 1898, ostatní jsou vesměs novinkami, alespoň jako publikace knižní. Těžiště obojí sbírky jest v době z konce let padesátých a z počátku let šedesátých, v době obrody poesie české v t. zv. duchu moderním, romantickorealisticím, v době, kdy vstupují do literatury Gustav Pflieger Moravský, Hálek, Neruda, Heyduk, Karolina Světlá, Rudolf Mayer, kdy Josef V. Frič propaguje Heina a organizuje mladou literaturu po zásadách radikálního liberalismu, kdy Neruda vybojovává s Jakubem Malým boj o volnost umělec kou. Vedle tohoto období a těchto postav zaujal se Jaroslav

113 Vlček ještě Karlem Sabinou, prostředkovatelem mezi Máchou a generací „Májovou“, liberalistickoosvětnou činností Tylovou, miláčkem generace nerudovské, J. Pr. Koubkem a literárním outsiderem, Josefem Jiřím Kolarem; z druhořadých herců českého literárního dramatu kreslí siluetově Karla Štorcha a Václava Čeňka Bendla. Statí Jaroslava Vlčka jsou spíše látkově popisné než formově analytické; snaží se ne tak dobrati se motivů a jejich úlohy ve vzniku děl svých figur, jejich základních duševních zkušeností a typů, jako vysledovati vnějškovou, pramennou nebo rozumovou, historii jejich děl a podniků. Metoda jeho hodí se dobře na postavy z doby racionalistické, kdy ideová tendence a programovost nahrazuje vlastní, intuitivně zdroje tvorby básnické nebo je alespoň příkrývá; a figurami takovými a dobami takovými jsou vesměs skoro figury a doby, jež si obral Jaroslav Vlček v obou knížkách.

Edvard Bém: Černá a zlatá

V ušlechtilé sbírce lepých tisků „Kytici“, v níž vyšli posud Erben, Kleist a Němcová, tedy vesměs zjevy veliké básnické síly nebo ryzosti, díla posvěcená celým tragickým životem svých tvůrců, vydává p. Edvard Bém knížku svých prvotin, lyrické scény a drobné básně prózou, křehké, dekoračně zvětralé zboží. Pan Bém jest člověk jemný a snad ne bez vkusu, entusiast, který miluje upřímně a oddaně, do sebezapření, poesii a umění; žel, že všechno to nestačí ke vzniku dobré knihy, není-li unum necessarium: tvůrčí síly. Nezazlívám přesto p. Bémovi, že vydává knižně své prvotiny — sebeklam v těchto věcech jest tak snadný! —, ale nad jedním mohl se snad přece zamysliť: nad sousedstvím, do něhož vniká. Vydání a slušně vydati svou knihu, po tom touží snad každý písčící autor, ale uznati ji hned za hodnou těch péčí a starostí typografických i kresliřských, které jí dal do vlnku p. Bém, svědčí o sebelásce přímo zaslepené. Kniha p. Bémova má původní dřevorytovou výzdobu F. Koblihů: 12 stránkových dřevorytů, 25 iniciál, ornamentů a vlněty, jest tištěna dvojbarevně na papíře „India“ a vázána v japonském hedvábí. O dřevorytech p. Koblihových není možno tentokrát říci nic, než že některé z nich jsou příjemné a jiné nepřijemné; dřevoryt klečící panny s horským pozadím před „Ohni na horách“ blíží se však již hranici povážlivé laxnosti a nevhodnosti umělecké. Nebyl jsem z těch, kdož v p. Koblihovi viděli výtvarné bohatství a výtvarnou sílu; ne, můj soud byl od počátku velmi zdrželivý. Ale tak rychlého, dokonalého a tristního zvětrání, takové pusté chudoby, jaká zeje z tohoto listu, jsem přece nečekal.

Jaroslav Vrchlický a kritika literární

Smrt Jaroslava Vrchlického přinesla velikou žeň přiležitostných studií a statí literárně kritických, žel, však skoro napořád zcela nepatrné hodnoty vnitřní. Ukázalo se nade všecku pochybu, jak dílo Vrchlického není stráveno mladší generací, jak vliv jeho v ni byl zcela povrchní a jak i kritika filologická, tento předpoklad kritiky estetické a literární, jest mu posud dlužna všechno. Vrchlický byl oficiálním reprezentantem české poesie, ale čten, vroucně a důvěrně čten, jako musí býti čten a bývá opravdu čten duchovní vůdce mladé generace, jako byli včera čtení ve Francii Lamartine, Musset, Vigny, Hugo a jako jest dnes čten v Německu Richard